

KARTLÄGGNING AV

AMATÖR- KULTUR- ORGANISATIONER

I NORDEN

FOTO: PETER AHLBOM

Kartläggning av amatörkultur- organisationer i Norden

© Amatörkulturens samrådsgrupp, ax, 2010

Amatörkulturens samrådsgrupp

Text: Anna-Karin Andersson

Layout: Eva Karlsson

Foto framsida: Stina Elg

Tryck: Carlshamn Tryck & Media AB

Med stöd från Nordiska kulturfonden

Nordisk Kulturfond

Tack till Rikskonsertier för
hjälp med webbenkät.

INNEHÅLL

Förord	5
Sammanfattning	7
Inledning	12
Amatörkultur	12
Syftet med kartläggning	14
Metod	15
Tabeller	16
Amatörkulturorganisationer i nordisk jämförelse	19
Små skillnader	20
Kulturområden	20
Finansiering av amatörkulturen	20
Aktiviteter	23
Tillvarata och värdesätta kompetens	24
Synas i media	25
Aktivt utbyte i Norden	27
EU-bidrag	28
Amatörkultur lokalt	28
Amatörkultur framåt	29
Slutsatser – Reflektioner	30
Norden	30
Ekonomi	32
Värdesätts och tillvaratas amatörkulturen?	32
Förslag	35

FOTOGRAF: THOMAS HAUGER

FÖRORD

Amatörkulturen fyller en viktig kulturell funktion i de nordiska länderna, men den kan även ses utifrån ett socialt-, demokratiskt- och medborgligt perspektiv. Förutsättningarna och möjligheterna till eget utövande och berikandet av kulturutbudet i stort axlas till största delen av amatörkulturorganisationer.

Den nordiska kulturpolitiken har historiskt sett haft en stor betydelse för samverkan mellan amatörkulturutövare i Norden och härigenom också för amatörkulturens utveckling både nationellt och lokalt. De senaste årens förändringar i den nordiska kulturpolitiken har bortsett från amatörkulturutövarna och utestängt dem från stora delar av stödsystemet.

Svenska ax och danska AKKS¹ vill genom denna kartläggning ta upp en ny dialog om de amatörkulturella frågornas betydelse och det nordiska samarbetets roll för att främja kulturutbyte och kulturell utveckling.

Kartläggningen har genomförts med mycket små resurser och under en begränsad tid. Den ger ändå en tydlig bild av det nordiska samarbetets starka roll för amatörkulturutövarna. Denna bild behöver utvecklas och fördjupas. Ett viktigt nästa steg bör vara att samla amatörkulturorganisationer och kulturpolitiker och tjänstemän till en gemensam konferens för att diskutera hur området kan utvecklas vidare.

Under kartläggningsarbetet har styrelsemedlemmar i ax och AKKS besökt Finland och Norge. Vi tackar för den gästfrihet och det stora intresse vi mött i de båda länderna och ser fram emot fortsatta dialoger. Vi vill också passa på att tacka Anna-Karin Andersson för ett djupt och engagerat arbete med att genomföra denna kartläggning.

Stockholm/Köpenhamn

I januari 2010

Lars Farago

ordförand ax

Villy Dall

ordförande AKKS

¹ Amatörkulturens Samrådsgrupp, ax i Sverige bildades 1996 och är ett samarbetsorgan för rikstäckande amatörkulturella organisationer. Två år senare bildades motsvarande organisation i Danmark, Amatörernas Kunst og Kultur Samråd (AKKS) som idag har framför allt musikorganisationer som medlemmar. Inom ax finns fler kulturområden representerade såsom teater, musik, dans och kulturarvsorganisationer så som hemslöjdsrörelsen.

SAMMANFATTNING

FOTO: LARS FARAGO

Denna rapport redovisar en kartläggning av amatörkulturorganisationer i Norden som gjorts under våren 2009 genom en webbenkät och intervjuer. Frågorna i enkäten har ställts till organisationer i Danmark, Norge, Sverige, Finland, Island, Färöarna, Åland och Grönland. Svar har ej erhållits från Island och Åland. Sammanlagt ingår 49 organisationer med 1 169 122 medlemmar.

Fram till att Nordiska Ministerrådet förändrat sitt stödsystem för kultur 2007 har frivilligsektorn haft en viktig roll i det kulturpolitiska samarbetet i Norden. Nu hamnade plötsligt amatörkulturen utanför Nordiska Ministerråds paraply. Genom åren har det även skett förändringar av Nordiska Kulturfondens regelsystem med ökad inriktning på projekt och begränsningar av ansökningsmöjligheter för återkommande arrangemang. Detta har komplicerat möjligheterna för amatörkulturorganisationerna att ansöka om bidrag.

Kartläggningen har undersökt samarbete nationellt och nordiskt, hur amatörkulturen är organiserad och verksamheternas ekonomiska förutsättningar.

De flesta amatörkulturorganisationer ingår i nordiska samarbetsorganisationer, några av dessa har haft reguljärt stöd från Nordiska Ministerrådet. Resurserna har använts till möten och konferenser, gästspel, återkommande festivaler, barn- och ungdomsverksamhet och viss administration. Amatörkulturorganisationer i

Norden har ett väl etablerat och utbrett samarbete. Utbytet mellan organisationerna sker både genom de nordiska samarbetsorganisationerna och mellan enskilda organisationer på alla nivåer. Aktivitetsgraden är hög, undersökningen visar att nittio procent av de svarande deltagit i mellan en till tre nordiska arrangemang/aktiviteter. Verksamhet, organisationsstruktur, språk och kulturell samhörighet är gemensamma nämnare som anses stärka den nordiska identiteten. Organisationerna vill slå vakt om fortsatt samverkan och värderar den högt.

Samarbetsorganisationernas uppgift är skapa mötesplatser och att kvalitetsutveckla det konstnärliga utövandet. Organisationerna värderar verksamheter som festivaler, utbildning högst, konferenser och kulturpolitik mycket högt. Festivaler är betydelsefulla mötesplatser där seminarier/workshops ofta utgör en viktig del av arrangemanget. Sommarläger för barn och unga eller vuxna, var för sig eller tillsammans är en annan hörnsten i det nordiska utbytet. Organisationerna värdesätter likaså det kulturpolitiska arbetet och där har paraplyorganisationerna en viktig roll att fylla.

Konsekvensen av att Nordiska Ministerrådet omorganiserat kulturstödet blev att amatörkulturorganisationer förlorade sitt stöd. I tidigare struktur med fem konstkommittéer (litteratur, teater/dans, bildkonst, musik och film/video) låg amatörkulturen under respektive konstkommitté. Idag är det Kulturkontakt Nord

som har tagit över de tidigare kommittéernas roll.

Nordiska kulturfonden har en självständig koppling till Nordiska Ministerrådet. Enligt Claes Lennartsson och Jan Norlin som under 2008 gjorde en utvärdering av Nordiska kulturfonden² har Fonden förskjutits från att utveckla nordisk samhörighet till att betona nyttoaspekter. Värderingar av folklig förankring och av frivilligsektorn har ersatts av begrepp som globalisering, politisk målstyrning och professionalisering. Amatörkulturen har missgynnats när resurser flyttats från återkommande arrangemang till att prioritera tidsbegränsade, nya engångsprojekt »projektosen«. Samtidigt har tillströmningen av ansökningar till kulturfonden ökat efter ministerrådets reform. Utvecklingen har brutit mot en stark tradition av nordiskt samarbete och mot en uttalad vilja att bibehålla utbytet och bygga vidare på en gemensam nordisk kulturell identitet.

När detta skrivs har dörren öppnats för amatörkulturorganisationer att söka stöd från Kulturkontakt Nord, Konst- och kulturprogrammet. Konsekvenserna av detta är oklart. De nordiska organisationerna har vid möten i Finland och Norge diskuterat olika möjligheter till stöd för amatörkultur. En möjlighet är att Nordiska Kulturfonden får ett örönmärkt anslag till frivillig sektorn, ett annat alternativ är att ett tredje program skapas kopplat till Kulturkontakt Nord under Nordiska Ministerrådet. Ett sådant nytt program skulle ge en tydlig signal om att amatör-

² Nordiska kulturfonden, en utvärdering och omvärldsanalys 2008

kulturen har ett egenvärde i den nordiska kulturpolitiken.

Undersökning visar att de statliga stödsystemen liknar varandra men med vissa viktiga skillnader. Även om storleken på det statliga stödet varierar något finns inte de största skillnaderna mellan länderna utan mellan organisationerna inom varje land. Utformningen av stöd till barn- och ungdomsverksamhet är en förklaring, eftersom det beräknas på antalet ungdomar och har ett regelsystem som gör att vissa organisationer hamnar utanför. Eftersom amatörcultursektorn består av dels rena ungdomsorganisationer och dels generationsövergripande organisationer uppstår divergenser.

Amatörculturorganisationerna får allt fler medlemmar. Deltagandet ökar på nationella arrangemang och aktiviteter. Organisationerna söker fler bidrag nu än tidigare men har inte fått det bättre ekonomiskt. Kommunikationen med bidragsgivare har förbättrats, men inte heller detta har stärkt de ekonomiska villkoren. Stödet till organisationerna har minskat över tiden och fler ansökningar har inte kunnat kompensera detta. Medlemsutvecklingen tycks vara cyklisk men för närvarande växer amatörculturrörelsen i Norden. Det ökade deltagandet visar att viljan och behovet av att vara delaktig och medverka i ett kreativt sammanhang är viktig för väldigt många människor.

FOTO: JOHN BJÖRKLUND

INLEDNING

Det har på amatörkulturområdet skett väldigt lite forskning, 1996 bildades Amatörkulturens samrådsgrupp, ax i samband med en konferens »Vi skapande människor«³ dit forskare och praktiker inbjöds att presentera tankar om amatörkulturens betydelse i svenskt kulturliv. År 2002 gjordes en »Kartläggning av nordisk amatörkulturforskning«⁴ på initiativ och under ledning av ax. Ett seminarium kring amatörkultur som presenteras i seminarierapporten »Amatörkultur- Vetenskap och Verklighet«⁵. En inventering av forskningen om amatörkultur i de nordiska länderna låg till grund för seminariet som syftade till att utöka utbytet mellan praktiker och forskare, knyta nordiska kontakter och stimulera till fortsatt forskning på området. En av utgångspunkterna var frågan om amatörkulturens situation i Norden inom forskning, kulturpolitik och praktik; inbjudna deltagare var forskare och praktiker från hela Norden. Med denna kartläggning utreds frågan vidare, och nu med utgångspunkt i organisationernas egna perspektiv.

I och med att förutsättningarna för det nordiska samarbetet försämrats råder en osäkerhet om möjligheten att vidmakthålla och utveckla samarbetet. En av tankarna bakom Nordiska Ministerrådets ändrade organisation för kulturstöd var att de enskilda nordiska länderna skulle

ta på sig ett större ansvar för nordiskt samarbete. Någon sådan förändring har vi inte sett än och det är därmed svårt att veta vilket ansvar våra egna länder kommer att ta. Vi vet inte heller om ett ökat nationellt ansvar skulle gynna amatörkulturen. Stor del av dialogen mellan amatörkulturorganisationer och de nordiska och nationella myndigheterna har förts genom de egna samarbetsorganisationerna. Konsekvenserna av reformerna är att ett betydligt större ansvar för det framtida nordiska utbytet hamnar hos de enskilda organisationerna.

Amatörkultur

Ordet Amatör kommer från det latinska ordet amator som betyder älskare. Amatörbegreppet har sin egen kulturhistoria som kan härledas från renässansen och den kulturellt bildade aristokratin. Att spela ett instrument för sitt höga nöjes skull och av kärlek till musiken till skillnad mot musiker som hade till yrke att spela, var ett ideal som höll i sig till mitten av 1800-talet. Med framväxten av en mer institutionaliserad musikerutbildning förändrades inställningen till amatören, ordet fick en negativ klang som beskrev någon som bristfälligt behärskade sin konst. Motsatsen till amatör är idag professionell, ett begrepp som används för att beskriva yrkesverksamma inom konsten, definitionen av yrkesverk-

³ Vi skapande människor, Tankar om amatörkultur, betydelse – utövande – villkor, dokument från konferensen, publicerat av Amatörkulturens samrådsgrupp, ax 1998

⁴ Östrem, Eyolf, Kartläggning av nordisk amatörkulturforskning, Svenska Unesco-rådets skriftserie nr 1/2002 del II

⁵ Amatörkultur – Vetenskap och Verklighet. Seminarierapport. Svenska Unesco-rådets skriftserie nr 1/2002 del I

FOTO: LARS FARRAGO

sam bygger på tre faktorer, huvudsyssel-sättning, inkomst och utbildning. Att beskrivas som amatörkulturorganisation är därmed inte helt okontroversiellt, att göra något av kärlek har enligt ordets ursprunglig mening ingenting att göra med ersättningar, yrkesutbildning eller kvalitet, men sammanblandas ofta med ordets negativa betydelse.

Amatörkulturrörelsen har under flera år genomgått en förändring mot en professionalisering. Inte bara genom att några föreningar ibland befinner sig i gränslandet mellan proffs och amatörer, utan att det skett en förskjutning i värderingen av organisationernas identitet. Organisationerna står för mycket mer än ideellt utövande. Ordet amatör har i vissa fall tagits bort i organisationernas namn. Verksamheter har förändrats och breddats, kvalitén på produktionerna har höjts, organisationerna anlitar i allt högre grad professionellt verkssamma utövare. Det finns organisationer som både har amatörer och professionella som medlemmar. Inom några kulturområden arbetar organisationerna med målet att professionalisera verksamheten. Detta gäller främst där det idag inte finns några motsvarande institutioner eller professionella organisationer. Det finns en stor arbetsmarknad inom amatörkulturområdet och organisationerna anlitar regissörer, dirigenter, pedagoger osv. Frågan om högskoleutbildningar inom områden där det idag saknas, drivs från flera organisationer. De allra flesta amatörkulturorganisationer styrs idag i allt högre utsträckning av ett ekonomiskt och politiskt tänkande. Vilket till viss del är tvunget för att kunna tillgodose kraven

som ställs av samhället. Amatörkulturverksamhet är svår att definiera då den är i ständig förändring.

När vi i urvalsarbetet bestämt vilka organisationer som representerar amatörkultur har utgångspunkten varit att organisationerna verkar inom konst- och kulturområdet. Att organisationerna är ideellt uppbyggda.

Syftet med kartläggning

Det finns ingen samlad bild av hur amatörkulturen är organiserad i Norden eller under vilka förutsättningar man verkar. Området är föga belyst och trots att vi vet att amatörkultursektorn är både stor och levande har inga undersökningar gjorts som kan ge oss en överblick av området.

Kartläggning avser att belysa amatörkulturens roll i samhället.

- Värdesätts amatörkulturens verksamheter och tillvaratas dess kompetens?
- Vilka är de resursmässiga villkoren för amatörkulturorganisationernas verksamheter och deras utveckling?

Kartläggningen undersöker hur amatörkulturen är organiserad i Norden:

- Vilka samarbeten sker på nordiskt plan?
- Hur aktiva är amatörkulturorganisationer i de nordiska samarbetena?

Goda kunskaper om varandra skapar plattformar för framtida samarbeten och underlättar kommunikation. Förändringarna som skett hos Nordiskt Ministerrådet och Nordiska kulturfonden stärker behovet av att organisationerna möts över kulturområdena och diskuterar framtida strategier för att ta det nordiska samarbetet vidare.

METOD

Kartläggningen av amatörkulturorganisationer i Norden bygger på en webbenkät på svenska och engelska som skickats ut till amatörkulturorganisationer i Finland, Sverige, Norge, Danmark, Åland, Färöarna och Island samt på intervjuer med två organisationer i Finland, Sverige, Norge och Danmark. Utifrån definitionen av amatörkulturorganisationer samlades e-post adresser till organisationer i de nordiska länderna. Adresserna samlades in via våra systerorganisationer i Sverige och Danmark, adresser hämtades också från nordiska samarbetsorganisationers webbsidor. Sammanlagt 110 organisationer kontaktades genom ett brev som skickades ut via e-post och till breven bifogades enkäten. I två omgångar skickades enkäten ut, i första omgången fick de svarande två påminnelser och i den andra fick de en påminnelse. De organisationer som svarat på enkäten och de organisationer som intervjuats ligger till grund för kartläggningen.

Intervjuerna bygger på ett urvalsförfarande där hänsyn tagits till storlek på organisation beträffande medlemmar och anställda, kulturområden, generationsövergripande organisationer, ungdomsorganisationer, organisationer med blandning av professionella och amatörer. Exempel på stora organisationer medlemsmässigt är Svenska Hemslojdsför-

bundet och Korpsförbundet (Norge). Av åtta organisationer var två ungdomsorganisationer, Norges Ungdomslag (Norge) och Finlandssvenska Ungdomsförbundet (Finland). Mindre organisationer med små kanslier i urvalet är Organisationen af Rytmske Amatørmusik, (Danmark) och Suomen Kansanmusiikkiliitto (Finland). Valet av länder för intervjuerna gjordes utifrån antalet amatörkulturorganisationer.

Frågeställningarna i intervjuerna har utgått från webbenkäten och förstärkts genom fler frågor. Syftet har varit att fördjupa den empiriska undersökningen för att få ett mer diversifierat underlag att användas i jämförelse med resultatet av webbenkäten. Valda delar av materialet från intervjuerna redovisas under respektive land och under rubriker som anknyter till webbenkätens resultat. En sammanfattning av kartläggningen trycks och hela undersökningen presenteras i en rapport som publiceras på Internet av ax i Sverige och AKKS i Danmark.

Webbenkäten är uppdelad i tre avsnitt, organisationer ur ett nationellt perspektiv, förutsättningar för de lokala föreningarna och samarbetet i Norden. Sammantaget ställes nitton frågor om ekonomi, verksamhet, media och samhälle, förändring över tid, antalet medlemmar och kulturområden.

TABELLER

Hur finansieras organisationernas totala verksamhet?

100% fördelas på de olika alternativen, offentligt stöd, medlemsavgifter, deltagaravgifter, sponsring och annat. Annat kan stå för fonder, gåvor, egen finansiering i form av intäkter från förlagsverksamhet, annonser m.m.

Länder	Offentligt stöd	Medlemsavgifter	Deltagaravgifter	Sponsring	Annat	N
Danmark	41 %	42 %	13 %	3 %	1 %	14
Finland	36 %	18 %	4 %	2 %	40 %	9
Norge	60 %	30 %	2 %	1 %	7 %	10
Sverige	55 %	23 %	5 %	2 %	15 %	10
Färöarna	63,1 %		12,3 %	12,3 %	12,3%	3

Största skillnaden mellan organisationerna finns i Danmark och på Färöarna. I Danmark hade tre organisationer 80–95 % offentligt stöd och tre över 80 % av intäkter från medlemsavgifter. På Färöarna svarade endast två organisationer där den ena organisationen hade 100 % offentligt stöd och den andra 25%. I Finland var det tre organisationer som finansieras av »Annat« med 70 % och endast en organisation som kom upp till 66 % av offentliga medel.

Hur många nordisk arrangemang (utbyten, festivaler, konferenser, möten) har organisationerna deltagit i de senaste tre åren?

Länder	0	1–2	3–4	5 eller flera	Totalt
Danmark	3	7	1		11
Finland		8		1	9
Norge		2	2	6	10
Sverige	1	6		3	10
Färöarna		1	1	1	3
TOTALT:	4	24	4	11	43

Hur många centrala utbildningar/kurser/seminarier genomförs av organisationerna per år?

Länder	0	1-3	4-7	8-12	13 eller flera	Totalt
Danmark	1	6	4	2	1	14
Finland		5	2		2	9
Norge		2	3	2	2	9
Sverige		3	2	3	1	9
Färöarna		2	1			3
TOTALT:	1	18	12	7	6	44

De flesta utbildningar inom organisationerna arrangeras lokalt.

FOTO: LEIF KIRKVÄG

AMATÖR- KULTUR- ORGANISATIONER

I NORDISK JÄMFÖRELSE IIII ▶

Små skillnader

Våra nordiska länder har en lång historia med likartad kulturella traditioner, vårt sätt att leva och våra samhällen påminner om varandra. Det har skapats en mängd samarbeten över nationsgränserna på ett antal områden, amatörkulturen är inget undantag.

Ett oavbrutet och i högsta grad levande konstnärligt och kulturellt utbyte sker mellan organisationer, föreningar och individer. Faktorer som förenklar samarbetet är:

- Liknande organisationsstruktur
- Gemensam kultursyn
- Demokratisk värderingsgrund
- Liknande ekonomiska och politiska förhållande

Resultatet av kartläggningen förstärker bilden av en nordisk identitet där språk, gemensamma värderingar skapar likheter och samhörighet.

Tillgången till institutioner att söka bidrag från har gett amatörkulturen möjligheten att organiseras och forma långsiktiga samarbeten.

Kulturområden

Organisationerna omspänner många kulturområden. Många utövare inom amatörkulturen är organiserade i föreningsverksamhet. Det område som är svagast organiserat är dans, klassisk-modern- och jazzdans. Dansen utövas i mindre skala inom olika kategorier av organisationer. Världsmusik och världsdans

finns inom folkmusik- och folkdansorganisationerna. Kartläggningen visar att kulturområden finns representerade och jämt fördelade i de nordiska länderna, inget land sticker ut genom att något område saknas i ett land som finns i ett annat. Färöarna med endast tre svarande organisationer skiljer dock ut sig. Svaren omfattar endast folkmusik, världsmusik, folkdans, kulturarv och teater.

Finansiering av amatörkulturen

Skillnaderna mellan de nordiska länderna är förhållandevis små, ländernas bidragsstrukturer liknar varandra och finansieringen av organisationerna likaså. Enligt denna undersökning visar resultatet att i Sverige och Norge finansierar offentliga medel större delen av riksorganisationernas administration tätt följt av medlemsavgifter. I Danmark är det medlemsavgifterna som är av störst betydelse följt av offentligt stöd⁶. I Finland står fristående fonder för merparten av finansieringen och offentligt stöd tar andra platsen. Generellt för organisationerna är fördelningen jämn mellan offentlig finansiering och övrig finansiering. Andra intäkter är deltagareavgifter, sponsring, projektansökningar eller »annat« som kan stå för gåvor, förlagsintäkter, försäljning av böcker, skivor, reklamplatser osv.

Statliga lotterimedel delas ut till barn- och ungdomsverksamhet inom ideella sektorn även om regler runt bidragen kan skilja dem åt. Små skillnader på

⁶ AKKS egna undersökningar visar att det är primärt små organisationer som finansieras av medlemsavgifter och de stora organisationerna av offentliga medel.

SÅNGER 2
SKANSEN
LÖRDAG 24 MAJ 2008
SVERIGES KÅRFÖRBUND

Svenska Kårförbundet
SVERIGES KÅRFÖRBUND

FOTO: METTE LERACHE SØRENSEN

FOTO: ANTON SIM

FOTO: STIG HELLEMARCK

regler kan slå olika i mellan länderna om reglerna stipulerar att organisationerna måste vara ungdomsorganisationer för att ges stöd såsom i Sverige. Konsekvensen är att amatörkulturorganisationer i Sverige sällan får lotterimedel eftersom de allra flesta kulturorganisationer är generationsövergripande. Överlag är organisationerna inom Norden blandade med både barn, ungdomar och vuxna i verksamheten men det är endast i Sverige som staten inte ger stöd till ungdomars verksamheter utan endast till egen organisering. Få organisationer i Sverige klarar av att uppfylla kriterierna för att komma in i systemet. Enbart organisationer med fler än 60% medlemmar mellan 7 och 25 år godkänns. I förlängningen skapar det stora skillnader mellan organisationers ekonomiska förutsättningar i de olika länderna. Amatörkulturorganisationerna överlag får ekonomiskt stöd av kulturdepartementen. Verksamhet som bedrivs inom kyrkan eller kulturarvsorganisationer får oftast stöd från andra departement.

I intervjuerna framkommer det tydligt att projektansökningar är en betydelsefull och viktig inkomstkälla, dessa medel finansierar organisationernas aktiviteter och utvecklingsarbete. Det offentliga stödet står för stabilitet och kontinuitet och gör det möjligt för en riksorganisation att ha ett kansli och någon/några anställda. Mycket mer räcker det sällan till. De offentliga medlen är uppbundna av fasta utgifter. Projektansökningar blir därmed en del av vardagen och organisationerna försöker baka in kostnader för arbetsinsatser i ansökningarna för att

kunna täcka delar av personalkostnaderna. För de minsta organisationerna är det inte säkert att det finns vare sig personal eller kansli att förfoga över.

Rådande system bygger på en balans mellan offentligt stöd och utbudet av bidrag och antalet institutioner att söka från. Utifrån svaren från kartläggningen finner vi att organisationerna i Finland och Norge är mest nöjda med ekonomin och uppfattar att myndigheter/institutioner har förståelse för deras ekonomiska behov. I topp ligger Norge när det gäller utbudet av statliga institutioner där organisationerna kan söka stöd, samtidigt som det finns ett brett utbud av fonder. Finland har ett stort utbud av fonder vilket har stor betydelse för frivilligsektorn, men lägst täckningsgrad av offentliga medel. Detta behöver inte betyda att organisationerna har mer resurser att röra sig med men det finns ett större utbud av institutioner att välja mellan när organisationerna skall söka pengar. Både i Sverige och Danmark var en tydlig majoritet missnöjda med de ekonomiska förutsättningarna och det låga utbudet av institutioner att söka hos.

Aktiviteter

Amatörkulturorganisationer är byggda utifrån traditionella demokratiska organisationsstrukturer med medlemmar, föreningar, distrikt/regioner och förbund. De centrala förbunden samlar distrikten/regionerna, föreningarna genom olika riksarrangemang, värnar demokratiarbetet och utvecklar organisationens verksamhet. Diversifieringen står för skillnader mellan kulturområden och skapar

olika förutsättningar och behov för organisationerna. Verksamheten skiljer sig åt i barn- och ungdomsorganisationer eller generationsövergripande, vilka finansieringsmöjligheter som finns, anlitas professionella utövare eller är verksamheten strikt ideell. Skillnaderna ligger inte mellan de nordiska länderna utan mellan kulturområdena i varje land.

På frågan om antalet festivaler/konferenser rädde samstämmighet. De flesta genomför en till tre festivaler/konferenser per år. Ett rimligt resultat eftersom en kongress/årsstämma/regionsamling generellt sker varje eller vartannat år. Festivaler, musikstämor eller riksutställningar som är stora arrangemang inom ett förbund, sker oftast en gång per år eller vartannat år. Storleken på organisationen eller ekonomiska förutsättningar verkar här inte ha någon större betydelse.

Organisationer som jämförelsevis har mest offentligt stöd har flest utbildningar och mest deltagande på nordiska arrangemang. Utbildning och internationellt utbyte är kostsamt och medför att organisationerna måste ha tillräckligt med resurser för att lägga på administration och resekostnader. Oftast tas pengar till utbildning från organisationernas grundstöd. Det går sällan att söka projektmedel till ordinarie kursverksamhet. Stöd till internationellt utbyte går att ansöka om men är en administrativt krävande uppgift. Administrationen måste organisationerna stå för själva. Det kan finnas skillnader mellan länderna hur viktig utbildningen eller samarbetet i Norden är för organisationerna. Men om vi utgår från övriga svar i undersökningen, värde-

ras de två områdena generellt högt. För att få fram siffror där vi kan ställa länderna mot varandra, poängsätts kurserna, vi värderar varje utbildning som arrangeras, med en poäng. Färöarna är inte med i jämförelsen då det var för få svarande. Resultatet bygger på antalet anordnade kurser och visar att Norge får 77 (p), Sverige 72 (p), Danmark, 66 (p) och Finland 61 (p). Om vi lägger till nordiska aktiviteter som organisationerna är delaktiga i, förstärks bilden ytterligare och Norge får 119 (p), Sverige 99 (p), Danmark 94 (p) och Finland 84 (p). Utifrån vår tankegång skulle resultatet tolkas som att organisationerna i Norge och Sverige generellt har mer offentliga resurser att röra sig med än Danmark och Finland. Men det kan finnas andra faktorer som påverka antalet utbildningar och utbyten. Krav kopplade till nationella bidragssystem som styr organisationerna eller möjligheter att söka specifika utbildningspengar. I Norge går det att söka särskilda pengar för kompetensutveckling vilket ökar incitamentet att arrangera utbildning.

Kompetens värdesätts i Fi och No

Kartläggningen visar att organisationer i Finland och Norge uppfattar att deras kompetens ofta tas tillvara och värdesätts, 70% i Norge och 60% i Finland. På Färöarna svarade 75% sällan på frågan och i Danmark svarade 75% sällan eller aldrig. Övriga 25% svarade ofta i båda länderna. Sämst är situationen i Sverige där 90% ansåg att de sällan värdesattes. Svaren tyder på att det kultur- och samhällspolitiska klimatet i Norge och Fin-

land är mer intresserat och inbjudande till delaktighet av amatörkultursektorn. Det finns en positiv attityd och öppenhet till dialog från myndigheter eller andra institutioner, på central och lokal nivå. Organisationens möjlighet att ställa krav, ge förslag till förändringar och deras inflytande över beslut är betydande och visar på tillit och respekt. En faktor som dock kan påverka resultatet är graden av förväntningar och krav organisationerna ställer på samhället.

Osynlig i media

Av sammanlagda 48 organisationer var det fyra organisationer, två i Sverige och två i Norge, som upplevde att media intresserade sig och skrev om dem, resterande svarade sällan och fem organisationer aldrig på frågan. Inte ens på Färöarna med ett begränsat utbud av kulturinstitutioner att konkurrera med är media intresserade av att skriva om verksamheten.

I juni 2007 påbörjades arbetet med en genomgripande översyn av kulturpolitiken i Sverige. I en innehålls- och diskursanalys⁷ av svensk dagspress, som blev klar 2009, granskas hur mycket som skrivits om kulturutredningen från att den tillsattes och till november 2008. Rapporten kartlägger även vilka aktörer som kommer till tals i offentligheten. Resultatet visar att orden amatör eller amatörkultur nämns tre gånger under hela denna period. Det är politiker, kulturproffs och företrädare för etablerade kul-

⁷ Simon Lindgren, Mediabilden av Kulturutredningen, Innehålls- och diskursanalys av svensk dagspress

FOTO: ANE-MARIT MOE

turinstitutioner som kommer till tals i debatterna. Granskning är begränsad över ett visst område och i ett nordiskt land men den styrker ändå den bild kartläggningen har över medias bevakning av amatörkulturområdet.

Det uppstår ständigt nyheter och konkurrensen om medias bevakning är stor. Det är sällan som händelser inom amatörkulturen får ett nyhetsvärde. Amatörkulturverksamheten är bred, sträcker sig över alla kulturområden, pågår ständigt och är en naturlig del av samhällslivet. Det är få skandaler eller kontroversiella utspel bland utövarna. Lite forskning bedrivs och kunskapen om området är otillräcklig. Ordet amatör är negativt belastad på kulturområdet och verksamheten bemöts med blandade känslor. Amatörkultursektorn har generellt ingen framträdande roll inom kulturpolitiken. Sammantaget påverkar detta medias intresse för området negativt.

Aktivt utbyte i norden

Kartläggningen visar att det existerar ett kontinuerligt och fungerande utbyte mellan organisationerna. Samarbetet värderas högt och fördelarna är liknande verksamhet, organisationsstruktur, kultur och språk. En övervägande del av organisationerna har någon gång deltagit i ett nordiskt arrangemang. Sverige och Norge ligger i topp i antalet arrangemang/aktiviteter som organisationerna själva eller i samarbete med andra genomfört de senaste tre åren. De flesta organisationer har varit värdar någon gång och i genomsnitt deltagit i ett till tre arrangemang. I Norge har en övervägande del organisationer deltagit på fler

en fem arrangemang. Resultatet skiljer sig åt mellan organisationerna i länderna, några har ett stort aktivt nordiskt utbyte och andra ytterst lite aktivitet.

I genomsnitt var amatörkulturorganisationerna medlemmar i tre samarbetsorganisationer. Dessa kan vara nationella, nordiska eller internationella sammanlutningar. Endast tre av 49 organisationer var inte medlemmar i någon samverkansorganisation. Det nordiska samarbetet är strukturerat med egna samarbetsorganisationer inom varje kulturområde. De enskilda organisationerna har egna utbyten med andra organisationer, genom vänorter eller grupper som hälsar på varandra.

De nordiska samarbetsorganisationerna står för merparten av utbytesverksamheten. De står för kontinuitet, kunskap, stabilitet och långsiktighet. Deras uppgift är att möjliggöra möten mellan amatörkulturens utövare genom att skapa eller uppmuntra till olika slags mötesplatser. Konferenser och kulturpolitik kommer väldigt tätt efter festivaler/utbildningar när organisationerna värderar viktiga aktiviteter. Att driva kulturpolitiska frågor är svårt för de enskilda organisationerna. Det tar tid och krävs kunskap för att sätta sig in i aktuella frågeställningar, att hålla dialogen igång med politiker och myndigheters. Ekonomiska resurser krävs för att resa och delta på möten, för många betyder det att ta ledigt från ordinarie arbete. Att vara på plats och aktiv på möten är viktigt för att bevaka sitt område. För små organisationer vore det nästan omöjligt att höras om de agerar ensamma.

EU-bidrag

Väldigt få amatörkulturorganisationer ansöker om EU-bidrag för projekt. I Danmark var det endast en organisation som sökt i Finland var det två, Färöarna ingen, och i Sverige och Norge svarade tre organisationer att det sökt projektmedel. Några av de svarande visste inte om de sökt pengar.

Den bild som målas upp genom intervjuerna med organisationerna är hur krångligt och byråkratiskt det är att fylla in ansökningshandlingarna, processen anses som svår. Det krävs näst intill en utomstående konsult som hjälper till. Det kräver mycket energi av organisationerna för att få igång ett EU-projekt och osäkerheten är stor om ansökan kommer att falla väl ut. EU-ansökan ställer liknande krav som Nordiska kulturfonden det vill säga att flera länder måste vara delaktiga i projektet för att ansökan skall vara giltig. Sådana krav uppfattas som en utökning av problematiken runt EU-ansökningar. Att organisationerna uppfattar flerländerskravet inom EU som besvärligare kan bero på att de Europeiska samarbetsorganisationerna är svagare eller inte fullt lika väletablerade och inarbetade som de nordiska. Det saknas stabila organisationer att luta sig mot som har gedigen erfarenhet av arbete med frågor som rör EU.

Amatörkultur lokalt

Riksorganisationerna samlar och skapar mötesplatser för föreningar och medlemmar. Men det är den lokala nivån som utgör själva grundstenen i strukturen, ingen organisation utan föreningar. Förutom medlemmar krävs att vissa grund-

läggande behov uppfylls för att en verksamhet skall kunna drivas och utvecklas. Hit hör ekonomiska resurser och lokaler. Detta är således utgångspunkten när vi granskar organisationer ur föreningsperspektiv.

Svaren visar att föreningarna skiljer sig åt beträffande medlemsavgifter, offentligt stöd, deltagaravgifter, biljettintäkter, försäljning m.m. Skillnaderna är stora mellan de föreningar som anser medlemsavgiften vara mycket viktig och dem som ser den som oviktig. Vid val mellan medlemsavgift, deltagaravgift, offentligt stöd, sponsring, biljetter och annat, har organisationerna värderat offentligt stöd som viktigast och sponsring som minst betydelsefull för föreningarnas ekonomi.

Skillnaderna kan vara väldigt stora mellan att ha en egen lokal och att låna en olämplig skolsal. Många amatörkulturorganisationer är beroende av att kunna verka i lokaler som åtminstone delvis är anpassade till verksamheten. Precis som idrotten kräver planer av olika slag behöver kulturen sina rum med lämplig akustik, dansgolv, teaterscen, utställningsmiljö osv. Få organisationer i Norden har egna lokaler, det är först och främst ungdomsorganisationerna som har egna hus. Att äga sina hus är inte odelat positivt, ett eget hus skapar möjligheter genom att föreningen själv bestämmer över alla delar samtidigt som det ligger ett stort ansvar på föreningen. De ekonomiska insatserna blir högre och ett hus måste ständigt tas om hand. De flesta amatörkulturorganisationer har gratis tillgång till kommunala lokaler. Endast i Sverige har nolltaxan tagits bort. På frågan om det är lätt att få tag i lokaler svarade de

flesta ja men framförallt i Sverige och till viss del i Finland svarade flera nej på frågan. Om lokalkostnaderna var en stor utgift för föreningarna svarade ungefär hälften att det inte var det och hälften att det var en stor utgift. Många av de kommunala lokaler som föreningarna använder sig av är inte anpassade för verksamheten, få föreningar hyr in sig i en lokal och kan fullt ut bestämma och anpassa rummet efter sina behov. Oftast får medlemmarna börja med att flytta runt stolar och bord för att skapa en yta att hålla till på. Kör- och orkesterverksamhet har ofta tillgång till kyrkorum. Enligt de svarande är det väl anpassade lokaler för deras verksamhet. Organisationerna ser inte lokalförsörjning som något större problem eller att den utgör betydande kostnad för föreningarna.

Amatörkultur framåt

Detta är en första kartläggning av organisationer i Norden. Det finns ingen jämförande statistik. Därför har vi brett de svarande uppskatta förändringarna över tid. I intervjuerna beskrivs organisationers verksamhet, medlemsantal, ekonomi variera i cykler. Just nu tycks amatörkulturen inom många områden vara på väg uppåt. Flertalet organisationer har under senare år fått ökat antal medlemmar och fler deltagare på arrangemangen. Vad som ligger på minussidan är att publiken till de olika arrangemangen inte har ökat, att organisationerna inte sett att mediebevakningen blivit bättre och inte heller har de ekonomiska förutsättningarna förbättrats. Organisationerna söker fler bidrag nu än tidigare och de säger att kommunikationen med myndigheterna

har blivit bättre. Detta tycks inte ha påverkat organisationernas ekonomi. Förklaringen kan ligga i att det offentliga stödet till organisationerna har minskat över tid, att bidragens värde har urholkats genom att de inte räknats upp. Det kan också vara fråga om förändringar i stödssystemen eller direkta nedskärningar. Intäkterna som erhålls via projekt motsvarar inte minskningen av ett reguljärt stöd. Konsekvensen för organisationerna är mer administrativt arbete för mindre pengar och i förlängning mindre verksamhetsutveckling och stöd till medlemmarna.

Grunden till föreningslivet är dess medlemmar och att det nu strömmar till amatörkulturutövare i hela Norden visar på att verksamheten är av betydelse, att människor vill fortsätta utöva kultur tillsammans och att amatörkulturorganisationerna är värda att slå vakt om även i framtiden.

FOTO: ANTON SM

SLUTSATSER/ REFLEKTIONER

Norden

- Samarbetet mellan organisationerna är väl organiserat med etablerade strukturer. De flesta organisationer är medlemmar i en samarbetsorganisation inom de egna kulturområdena.
- Det råder stor utbytesverksamhet inom Norden som når väldigt många människor. Aktiviteter där barn- och unga var för sig eller tillsammans med vuxna möts.
- Gemensamma demokratiska värdegrunder, kultur, språk och identitet gör det lättare att samarbeta.
- Det råder samstämmighet om att festivaler och utbildningar är de mest betydelsefulla aktiviteterna i det nordiska samarbetet. Arrangemangen fyller olika behov såsom konstnärliga, sociala, demokratiska och kulturpolitiska.
- Organisationerna har en uttalad vilja att värna och bibehålla samarbetet och utveckla det vidare.

De förändringar som skett har inte gynnat amatörculturen. Inom vissa kulturområden har det redan börjat märkas att resurserna minskat. Genom att slängas ut från Nordiskt Ministerråd skapas en osäkerhet över den kulturpolitiska värderingen av amatörcultur. Förändringarna på Nordiska kulturfonden innebär att verksamheter som organisationerna själva värderar högst missgynnas av fondens regelverk.

Skörheten inom den ideella sektorn gör att väl fungerande strukturer och organisationer lätt kan brista och försvinna. Organisationer har inte resurser att köpa in förlorad kompetens utan den byggs genom kontinuitet. Kunskap förmedlas genom aktivt deltagande och praktisk verksamhet. Baksidan av stabila organisationer är ibland trögheten i att förändras, byråkratisering och att det finns lite utrymme för nytänkande.

Samarbetsorganisationerna är idag uppdelade och representerar olika kulturområden. Genom den kulturpolitiska agendan kan samarbetsorganisationerna lättare driva större politiska frågor vilket vore mycket svårt för den enskilda organisationen. De har därför en tydlig roll att fylla i det nordiska perspektivet och vid utbytet mellan länderna. Det vore värdefullt för verksamheten att även mötas tvärs över de olika kulturområdena. Behovet att diskutera framtiden är gemensamt för alla samarbetsorganisationer och ett kulturforum vore en bra plattform att skapa en starkare amatörcultursektor.

Bidragssystemens utformning gör att några alltid hamnar utanför. Bidragen in-tecknas av dem som redan är innanför systemet. Det är svårt att minska bidragen till dem som redan har fått, till förmån för nya som vill in. Detta bör beaktas när amatörculturorganisationer kommer att kunna söka stöd inom Konst- och kulturprogrammet. Hur kommer institutioner/organisationer som redan får stöd förhålla sig till detta? Vad bety-

der det rent konkret att organisationerna nu kan ansöka?

En balans mellan kontinuitet och nya verksamheter kan skapas med fasta och rörliga bidrag, men det kräver av bidragsgivarna:

- Kunskap om amatorkulturområdet för att formulera relevanta riktlinjer och målsättningar.
- Kunskap om verksamheten för att säkerställa att amatorkulturens bedöms utifrån dess förutsättningar och utifrån kvalitetsbegrepp som är adekvata.

Ekonomi

De olika bidragsformerna har olika funktion. Det offentliga organisationsstödet står för kontinuitet och projektbidragen för verksamhet. Båda stödformerna är grundläggande för organisationernas överlevnad. Kraven på projekten för att de skall få stöd varierar men vanligast är att de skall vara nyskapande. Ibland är kriterierna satta utifrån politiska direktiv eller utifrån nyttotänkande. Organisationerna kan därmed behöva anpassa sina projekt för att kunna trygga verksamheter. Festivaler, konserter eller stämmor är exempel på väldigt viktiga arrangemang. De är betydelsefulla ur flera perspektiv, de möjliggör utbytet och mötet mellan föreningarna, skapar förutsättningar för kvalitetsutveckling av organisationens verksamhet. Dessa arrangemang är grundläggande för utveckling även om formerna bygger på kontinuitet. Trots att organisationerna söker fler bidrag nu än tidigare och trots att kommunikationen med bidragsmyndigheter förbättrats har de ekonomiska förutsättningarna inte

blivit bättre. Ett offentligt system som förutsätter att amatorkulturorganisationer kontinuerligt söker projektmedel för att kunna bedriva och utveckla verksamheten kräver att det finns flera instanser att söka medel från. När olika bidragsformer behövs för att driva amatorkulturorganisationer är det av största vikt att det finns en motpart som axlar ett helhetsansvar för området.

Värdesätts och tillvaratas amatorkulturen?

I Norge och i Finland ansåg de flesta att myndigheter och politiker oftast värderade deras verksamhet positivt. De övriga länderna var mer negativa, framförallt de svenska organisationerna. Förklaringarna varför det ser så ut kan vara flera. Men just i Sverige har amatorkulturorganisationer undan för undan utestängts från att söka bidrag för olika aktiviteter med motivering att det professionella kulturlivet har företräde. Detta kan lätt uppfattas som att amatorkulturen saknar egen värde i kulturpolitiken. Nordiska Ministerrådet tog samma beslut att låta den professionella verksamheten gå före det folkliga utövandet. Undervärderas amatorkulturorganisationernas kompetens och kunskaper är det problematiskt då det minskar möjligheten till systemförändringar och utveckling av området. Konsekvenserna blir att organisationerna stängs ute och inte bjuds in till offentliga samtal eller rådfrågas inför förändringar och beslut. Detta kan också påverka organisationerna negativt genom att de nedvärdera sig själva.

En annan måttstock på värdet av amatorkulturverksamhet är medias bevak-

ning och rapportering. Här visar det sig väldigt tydligt att största mediebevakningen görs av lokalpressen. Oftast rapporteras det från arrangemang. Kunska-
perna är oftast bristfälliga vilket skapar oiniterade texter. Något intresse av djupare diskussioner eller analyser av området finns inte och medias förhållningssätt blir därmed ytligt.

FOTO: PETER AHLBOM

FOTO: THOMAS HAUGER

FÖRSLAG

Att ett nordiskt kulturforum om amatörkultur och frivilligsektorn genomförs. Detta skulle stärka hela sektorn och vara en nystart. Olika kulturområden skulle mötas.

Att frågan om ett tredje kulturprogram för amatörkultur och frivilligsektorn utreds.

Att Nordiska Ministerrådet gör en ordentlig utredning som dels tittar på hur tidigare anslag sett ut och dels utreder hur framtidens stöd till amatörkulturen skall utformas. Utredningen skall resultera i tydliga riktlinjer och målsättningar med bidraget.

Att säkerställa att kompetens om amatörkulturen finns inom Nordiska Ministerrådet.

Att Nordiska kulturfonden omvärderar sina kriterier och skapar balans mellan projekt och kontinuitet.

Att en fristående undersökning av de olika finansiella systemen i de olika nordiska länderna genomförs. Där det utreds varför skillnaderna mellan organisationerna är så stora, hur kultur- och lotteri-medel fördelas och vilka regelsystem som finns.

FOTO: ERIC SEDIN

